

Drina je njihova grobnica

S. ELEK

FOKUS

Mnogo je razloga da se baš sada sjetimo srpske heroine, Goraždanke Božane Delić.

U maju 2007. se navršilo 15 godina od velikog zločina u Crkvinama, kod Goražda, kada su muslimanski vojnici i policajci od kuće odveli njena četiri sina, kasnije ih zvjerski ubivši, a zatim i njenu kćerku. Prošle su dvije godine kako je ova tiha i gorda starica preminula u Čačku, a zatim sahranjena na višegradskom groblju Crnča pored supruga Vlada.

Snimajući dokumentarni film "Na Drini grobnica", koji će premijerno biti prikazan 27. avgusta u Novom Goraždu na konferenciji o zločinima nad Srbima u Goraždu i Gornjem Podrinju, preživjeli srpski logoraši i autori ovog dokumentarca su iskoristili posljednju filmsku ispovijest Božane Delić od prije tri godine, kada je snimljeno njeno potresno svjedočenje o stradanju njene porodice. Na kraju tog zapisa, na pitanje zna li gdje su grobovi njena četiri sina i kćerke, kao i grobovi većine drugih ubijenih Srba iz Goražda, starica je kratko zaključila: Drina je njihova grobnica.

Upravo ovim riječima starice Božane završava se ovaj film, a i njegov naziv "Na Drina grobnica", u stvari je izveden iz Božanine filmske oporuke.

Mnogo puta ova starica pričala je svoju tužnu ispovijest, pritom skrivajući suze i tugu za najmilijima.

U selu Crkvine, pored magistralnog puta Goražde - Foča, između naselja Vitkovići i Mravinjac, prije rata živjela je velika porodica Božane i Vlada Delića. U jednoj kući bili su njih dvoje, a u ostalih pet njihova četiri sina, Novica, Niko, Jovo i Radivoje, te kćerka Anđa i zet Milutin Pejović. Imali su Delići lijepa i rodna imanja, a uz to su gotovo svi radili. U kućama puno djece, a imali su i komšije Muslimane s kojima su dijelili dobro i zlo.

Imali su sve i ni slutili nisu kakve godine i vrijeme dolaze. Još manje su slutili da im oni pripremaju ono najgore.

S početkom rata u Goraždu, 4. maja 1992. godine, gradsko područje kontrolišu policijske i paravojne muslimanske jedinice, dok se Srbi zadržavaju u selima.

- Vjerujući komšijama ostadosmo svi kod svojih kuća. Ali, rano ujutro 12. maja 1992. godine, dođoše komšije iz Kalca, Salko, Mido i Liko Herak, koji su bezbroj puta tvrdili da nam se ne smije ništa dogoditi. Iznenada selo opkoliše neki uniformisani vojnici i muslimanska policija - pričala nam je Božana Delić pred kraj svog života.

Nakon kratkih pauza i nijemog tugovanja, nastavljala bi priču, prisjećajući se tih ratnih dana, kao da je juče bilo.

- Nikad ne mogu zaboraviti to jutro. Psovali su nas, tukli sinove pred mojim očima kundacima i vezali ih. Sve su nam po kući prevrnuli. Muške su povezali, tukući ih psovali im četničku majku... Okamenjena, nisam mogla povjerovati da bi dojučerašnje komšije mogli biti toliki zlikovci... A mi smo im davali sve kad im je trebalo. Ni danas mi nije jasno zbog čega su to uradili - pitala se starica.

Kazivala je, potom, kako su muslimanski vojnici i policajci, predvođeni komadantom Mujom Peštekom, odveli njena četiri sina Jova, Nika, Novicu i Radivoja, unuka Danila Delića, zatim Ljuba Matovića, Uglješu Žmukića i njegovog sina Nikolu, Pera Šekarića, te njenog zeta Milutina Pejovića.

- Otjerali su ih u zatvor u Mravinjcu, gdje ih preuzima komadant Osman Subašić. Nakon cjelodnevnog saslušanja, sutradan ujutro ih odvođe prema Goraždu, odnosno Vitkovićima. Kasnije smo saznali da su Radivoja ubili u blizini fabrike cementa u Vitkovićima. Šta se dogodilo s Nikom, Jovom, Novicom, zetom Milutinom i drugima iz Crkvina, niko nam nije htio reći - kazivala je baka Božana.

Starica bi, nakon kratkog ćutanja prozborila: Zna Osman Radmilović, milicioner iz Goražda. Zna sigurno na kojem je mjestu kod cementare ubijen moj Radivoje. Zna on šta je bilo i s mojim Nikom, sa svom mojom djecom. Zna, ali ćuti...!

Pričala je baka Božana da su, nakon nečuvanog maltretiranja i mučenja, odveli i njihovu kćerku Anđu.

- Zavezali su joj ruke i tukli je do besvijesti, odvlačeći je prema Drini. Nekim čudom isplivala je iz rijeke, pa nakon nekoliko dana tamaranja okolo stigla je u Crkvine.

- Tog kobnog dana, ja i suprug sami u kući, kad eto ti komšije Nazifa Smreke. Kaže nam da je u štali pronašao obješenu našu kćer Anđu. Ćutali smo skamenjeni, a znali smo da je došao da nam uzme muštuluk! Zamolili smo da je sahrane u naše groblje, ali su to oni ipak učinili iza štale, gdje niti priliči, niti je red.

Posredstvom Međunarodnog crvenog krsta Vlade i Božana Delić izašli su u Višegrad oktobra 1994. godine, smjestivši se u mali sobičak u Ulici Gavrila Principa. Izašli su bez ičega. Jedino je Božana uspjela u njedrima sakriti i iznijeti fotografije četvorice sinova i kćerke.

Sredinom 1996. godine Vlade umire, Božana ostaje da sama, zajedno s preostalom rodbinom, tuguje, oplakuje i nada se da joj bar neko kaže gdje su grobovi njenih sinova i ostalih iz Crkvina.

U knjizi "Teror nad Srbima u Goraždu", autora Nikole Helete, zabilježena je i ova Božanina ispovijest: Dolazili su neki ljudi iz neke komisije, i propitivali me o svemu. Pričala sam im detaljno, ali ni njima, ni vama ne mogu govoriti šta su nam sve činili. Nema šta nisu. To je grozno i da se priča. To nisu ljudi, ni životinje nisu takve...

Baka Božana Delić, nosilac izuzetne, nacionalne penzije RS, umrla je prije dvije godine u 93. godini života, odnijevši sa sobom u grob tugu za izgubljenom djecom i razočarenje što nikad nije saznala za grobove sinova.

Nije li vrijeme da PRAVDA, konačno, pokaže svoje pravo lice.